

א.א.א.י

אפרים צור

ב-6 בדצמבר 1946 יצאתי בחוד קבוצה של שליחים עם משלחת חברי הקיבוץ המאוחד לקונגרס הציוני בבאלי. כצעד שתחמתן בארץ, נולד בפולין חידוש פוליטי, הוצעה לי שליחות בארצות אחרות, על שגאית-הפליטה נתמנתה.

באיטליה נאמר לי שעלי לחכות במילנו כמה ימים עד לגמר הקונגרס הציוני, משום שבקונגרס הציוני התקיים פגישה של כל שליחי הקיבוץ המאוחד במרחב האירופי, ובה ידונו בכל הבעיות. שם גם יקבע יעד שליחותי. להפתעתי הרבה, כאשר חזרו החברים מהקונגרס, הודיעו לי שעלי לצאת לטוניס, לארץ חדרשה. לתנועה החדשה, ההחלטה הפתיעה אותי. אמרו לי שההחלטה נעשתה בכנס השליחים בבאלי, אחרי שהופיעה לפני השליחים של הקיבוץ המאוחד נערה צעירה בשם נאדיה כהן, שליחת תנועת צעירי ציון בטוניס, תנועה אשר קמה כמהלך מלחמת העולם השנייה, לאחר גירושם של הגרמנים מטוניס אחרי תקופת כיבוש של חצי שנה. עם ההתמודדות הציונית וההיחידה שחלה ביהודי טוניס, התקמה תנועה כללית בשם "צעירי ציון". אנשי התנועה הזאת נפגשו עם שני חברים מהקיבוץ המאוחד — אפרים פרידמן ונאלי כהן, פעם אחת בזמן מלחמת העולם השנייה ופעם שניה מיד לאחריה. בהשפעתם החחילו לחפש את דרכם אל התנועה החלוצית בארץ. ההכרעה נטתה לכיוון הקיבוץ המאוחד.

נאדיה הופיעה לפני כניס השליחים בבאלי ואמרה שהיא משוכנעת, שתנועה צעירי ציון תהיה מוכנה לדחות את עצמה כחלק מתנועה דרום העולמית ובתנועה מגשימת בארץ, בקיבוץ המאוחד והביצתה היחידה היא לשלוח שליח לטוניס. ברור היה ששליחות לטוניס פירושה יריעת צרפתית. הסתבר שבכל המשלחת הגדולה של הקיבוץ המאוחד באירופה לא היה איש השולט בשפה זו. גם בארץ היו האפשרויות מוגבלות ביותר. הבעיה דחקה, ולכן החלטת שעלי לצאת לצפון אפריקה. טענתי להגנתי שגם אני אינני יודע אף מלה צרפתית, אבל נימוק זה לא שייכנע היית וצריך לעשות המלאכה, חייב מיישמו לעשותה.

קיבלתי את הדין, נפשתי עברתי איזו מטמורפוזת. בארץ חשבת כל הזמן על שליחות לפולין, השחתתי קצת את הפולנית שלי ולמדתי קצת יידיש על מנת שאהיה מסוגל לזכור עם האנשים, והנה נפל עלי פתאום פחד הצרפתית, ואני הייב ללמוד צרפתית. נאמר לי עוד שעלי לחכות להודאה מפורז על מוצי יציאתי. משום מה אחרת ההודאה לבוא. אחרי שחיכיתי לשווא עשרה ימים במילנו פניתו לחברים שלנו, שליחי הקיבוץ המאוחד שעברו באיטליה וביקשתי מעסקתה. "חטו לי לעשות משתו" התחנתי. הציצו לי לנסות לקיבוץ ולנסוליה שבצפון איטליה. יצאתי לונגונוטוליה, כמעט שכחתי את פרשת צפון אפריקה והשתלבותי בעבודה.

הקן הזה? (היה קו לכן על הכביש) בחוד הקן אנו שולטים במצב, מעבר לך — נפתחתיכם בידיכם."

אחרי נאלי מנעוד זה תהיתי: הרי שליחתי מברק, וברודאי נשלח מישור מגבעתי ברנר לחלוצי מבאלי — אך לא היה שם איש. רק כמה נהגי מוניט ערביים, שלא נראו מוכנים להסיעני ולו בכל מחירי. פתאום הגיח מן הצד אדם, חפס אותי בודיעי ודחק אותי ללא מילים לחנוך אוטו קטן שהמחזין בפניה, והחל נוסע בכל המהירות — אך לא לעבר הכביש, אלא לחוד הפרדסים. ההגנה שלחה אותו לשדה התעופה להוציא נוסע יהודי, שלא ידע מה מתכה לו כבואו. יותר לא יכולתי להציל מפיו: הוא היה כל כך ממתה, שלא היה מסוגל לדבר. בין פרדסים ושדות, בדרך עפר, הגענו לתל-אביב.

באלנבי הוא דחק אותי החוצה, באחת העדינות בה הכניס אותי למכוניתו — ונעלם.

עליתי למזכירות הקיבוץ המאוחד. קיבלו אותי ב"מזל טוב, נולדה לך בת". "אבל למה לא באו לקחת אותי?" "לא הודעת".

בקיבוץ התברר לי שעובדת הדואר, שידעה מה שאני לא ידעתי — על תולדת הבת, חשבה שמכובקי, שכלל רק את מספר חטיבת, הוא צורה מבודחת של ברכה למאורע המשמח, והתכוננה למסור אותו לאשתי, לכשתשוב מביח-ההחולים.

סביבה של מבריחים, גנבים, רועי זונות ומלחים. בדיקו בשעה 12 נכנס אדם נמוך, מדה כמו מלח, הכניח שהוא האיש. הוא נעצר ליד הכאר. ביקש כיתה. עמדתי ליד ולחשתי כאילו לעצמי, "מניסה טומזנייני?" והוא ענה: "וי, וי", מיד לקחנו את הכיסות, החיישנו ליד השולחן והחלטנו בשיחה קצרה. כשרק החיישנו הוא הוציא מכיסו חצי קלף והעבירו לי מוחת בפקר, בשעה 8, קודם יותר לשער הששיה, הוא אמר לי שעלי להופיע בכאר למחרת בפקר, בשעה 8, קודם יותר לשער הנמל 4, דבר אחד היה לי ברור שאני ביודי לשכט ולחסד. שאלתי אותו מה אני רשאי לקחת אתי. היו אחי מוזרות כמובן, וכן הפנים למושל שנתיים. הוא אמר לי בצורה פסקנית: "שייטתך... אחי... ודבר... היש... לקחת... קצת... וזאת... לי... להפליש...".

כמו פועל, קצת כמו "בן-אדם", לקחתי לי כמחמני הגזיניט חולצת עבודה אמריקאית חוג מכנסיים שהיו מיועדים ספק לעבודה ספק לאחר העבודה והפנתו לי מקום סתר לפספורט הפלשתינאי שלי.

למחרת ב-8 בבוקר נפגשתי אתו בכיתה-קפה. הוא הופיע בלחייה אדם שני. הם דיברו אלי, אני לא דיברתי אליהם, לא הכנתי לא צרפתי וגם לא איטלקית. הכנתי רק שצריך ללכת אחריהם.

כשהגענו לשער, שאל שוטר: "מה העניין?" הם הצביעו אל אחי שעמדה ואמר שזאת "ילד דה אלג'רי", אחי שנוסעת בקי מרטיי אלג'רי והם המליחים. הם באמת עשו רושם של מלחים ולכן לא עצרו אותנו. נגשנו לאניה שהיתה אניה נוסעים. עליתי עליה בעזרת מנת שוחד. ברחתי מסיפון אחד והחלתי להסתובב על סיפונים אחרים ולא ירדתי בעצם מה אעשה כל הלילה. כעבור שעתים כאשר האניה כבר הפליגה, הופיע המלח שלי והוציא לי כסא. מיד העמדתי פני שן כרי לא להיכנס בשיחה ידידותית עם שכניי. לא עצמתי עין אף לרגע, הייתי מאד מוחת, הלילה נמשך עד לאין קץ.

בבוקר, כשהגענו לאלג'רי והאניה הטילה שם עוגן, האנשים החחילו לרדת, ואני נשארת לבדי. שוב הכינוי שעלי להיות "פועל", החלפתי את הבגדים ונשאתי לחכות. נסענו לאלג'רי העירה שם הכניס אותי המלח לבית קפה, החיישנו על ידי והומין בירה. הייתי מאד מוחת, עד שהחזקתי אליו בעל הקפה שהביא את המשקה, דכן על אחי ואמר בלחש "שלוש עליכם" אז הונח לי.

כעבור כמה רגעים הגיע אפריס פרודמן, נגש אלי בשקט והציג את עצמו. מיד אורר עיני, המחה ויד הכניתי שאני נמצא בידיים נאמנות. היעד שלי היה טוניס, לא אלג'רי. כדי להגיע לטוניס צריך היה לעבור גבול. ברור שלא יכולתי לצאת לדרך לטוניס ללא סידור של תעודת זהות מוזייפת, הייתי חייב להשאיר באלג'רי למשך שבועיים.

יצאתי לטוניס ברכבת בלחיית חבר תנועה. סיכמנו כינינו שאני אחיה חודשי-אולם והוא יהיה הדוכר שלי. הגענו לגבול, המשטרה עברה את כל החאים, ביקשה תעודת חקירה את הנוסעים. אני עשיתי תעודת ידיים של חרש-אילים והמלווה שלי הסביר לשוטר את כל הפרטים. כדרך זו הגעתי סוף-סוף לטוניס, לאחר חצי שנה באיטליה ועוד כחודש בדרך בפרים, מרטיי ואלג'יר.

התחלתי לזכור עם האנשים ומהר מאד רכשתי את שפת היידיש. כשליח צעיר עסקתי פחות בהוצאות ויותר בארגון ערכי שירה ורקודים, בשיחות אישיות ובהוראת עברית. לאחר שלוש חודשים של פעולה בנוטנולה קיבלתי הודעה מרות הקטין שהייתה אחראית על המשלוח באיטליה, לעבור לאזור דומא, כיוון שקיבוכר נונטולה עמד לעלות ארצה.

לעומת זאת הגיעה קבוצה לרומא, לאזור קסטרל ג'ולופו, עיירה הסמוכה לרומא, נותרו הקיץ של האפפיורי. הקיבוכר הוכנס לאחת היילות ואני, כאמור, נשלחתי לשם כדי להתמיד בפעולת ההתנדבות. גם בקיבוכר זה ישבתי שלוש חודשים. למרבה המזל, מצאתי שם אחת מחברות הקיבוכר, יצאת פולין, שייצגה את ציבור היהודים וידעתי שכספן של דבר יהיה עלי להגיע לצפון אפריקה. ביקשתי ממה שתלמד אותי לשון זו. היא לימדה אותי את החוקים האלמנטריים של קריאה בצרפתית, במשך כחודש ימים, ואחר-כך שוב שקעתי בעבודה.

כמלאכת חצי שנה לשהות באיטליה הגיע מברק שעלי להגיע מיד לפריז. לצערי, הודיעה לי המוכיחה בלשכת דודר במלון מטרופול שכל הפעילים יצאו לגרמניה לזעזע דודר. לא ידעתי מה לעשות. הייתי בסך הכל בחור בן 22, סתר טיין בפעילות ציבורית. לא ידעתי אפילו שצריך לבקש כסף לקיום. היית והייתה לי כוחות של בן רוה, שהיו בצרפת לפני המלחמה, הלכתי אליו והתארחתי בביתו. אבל כל זאת היצקה לי העובדה שלא היתה לי פרטה ככיס. בלשכת דודר היצע לי להפגש עם יעקב מוסקוביץ. שהיה אז מפעילי העליה. אני מוכרח לצרור עד כמה רבה הייתה ההכנה שלי, עד כיום המחלנו בשיחה הוא אמר לי: "אני בטוח שאין לך פרטה בכיס, ואחת מסתובב לכך. הא לך עשרות אלפים פרנק להמצאות קיום — אני אקבלן מהתנהגות באופן כלשהו". לאחר שהיא ברר בעצמו אצל האנשים הננועים ברכי, הודיע לי שהסיכויים להשגת ויהו לאלג'יריה קלושים מאד. היתה זאת תקופת המרידות הגדולות של הערבים נגד הצרפתים בשנת 1946. הוא היצע לי לפנות לברזנסקי, מראשי המוסד לעליה ולבקש עצה ממנו. לא הכרתי את ברזנסקי, הוא קיבל אותי בדירתו. הוא ידע שאני מיועד לשליחות לצפון אפריקה. הראה לי ספר שהוא קורא, את "שילוח מולכר" של א. קבק, הוא היצע לי לקרוא את הספר בטום אצא לצפון אפריקה. ספר זה יעזור לי הרבה להכנת המצב שם. הוא היצע לי לא לחכות לזיות אלא לנסוע למרטיי, למחנה של מלורי אוניו, לכחוב מסוב לאפרים פרידמן, אשר נמצא כבר בצפון אפריקה לשם ארגון אייית המפעילים הראשונה משם. הוא נמצא שם בתור פלשתינאי עם ויהו והוא כבר ידאג לכך שאגיע לצפון אפריקה, ליעדך.

החיישנו במחנה המלחים במרטיי. כתבת לאפרים וכעבור כמה ימים קיבלתי תשובה על פיסת נייר רבה הודיע לי שביים מרטיי בשעה 12, בכאר לא רחוק מהנמל, עלי להפגש עם מלח בשם אנדר טומזניי, בתוך המעשפה היה מונח גם חצי קלף חתוך. הנחתי שהמלח דובר צרפתית, ואני כמי שאנו דובר צרפתית, נאלצתי למצוא בתוך המשור של הסוכנות איש מוזימן אשר ישמש כמתורגמן. נכנסתי לכאר. כל העינים הופנו אלי, כנראה לא החאמתי לסיבה. הייתה זו

היסתי לכתוב בענין זה. חייכתי עד שאחד מחברי התנועה ייסע לפריס. אמנם התנועה בטוניה היחה מקפלת הקצבה קבועה מהקברוק עוד טרם כואי ומההקצבה הזאת התקיימה האקטיבית. צריך לציין שהפעילים כאן ברובם מבתים עניים. עזרי את עבודתם והקדישו את כל זמנם לתנועה.

כשהגעתי לטוניה, הייתי אני האחראי לחלוקת כספי-ההקבוא. סכום זה היה מחולק בין 8-7 הפעילים שהיו וקוקים לחמיכה כספית. היחה שמשנה לקיימת נר. מכונה כתיבה וכי. בשבילי לא נותר כלום. לבסוף נמצא לי פתרון חלקי: משפחה ענייה הסכימה לארח אותי תמורת סכום כמעט אפסי. שאפשר יהיה להסדר מתקצבה. תמורת סכום זה קיבלתי מקום לנהל ואוכל כבוקר ובערב. אודות צהריים כמעט ולא אכלתי. מפני שנהרתי מלהיכנס למסעדה והתפקותי בסנדוויץ' כלשהו המשפחה הזאת סיפקה לי גם שמיכה ומגבות. פשוט כי לי לא היה שום דבר. היה מאד לא נעים כי זו היחה משפחה ענייה. לא היחה מקלחת בבית, התהצויה בניגית. כאלה היו התנאים. בבוקר שחיתתי רק כוס קפה. זה מה שקבלתי לארוחת ערב היו משאדיים לי שאריות על השולחן. הייתי חוזר בשעה 10. מלבד בלחם לא הייתי נוגע באוכל. לא הייתי רגיל למאכלים של צפון-אפריקה. מאכלים עשירים בהרבה שמו במשך שלשה חודשים הויתי ואיכותי כ־18 ק"ג ממסקלי. לו הייתי שולט בשפר הצרפתי, יתכן והייתי מסתדר אחרת.

הפגישה הראשונה שלי עם התנועה כמלוא היקפה היחה במחנה בעיר טום. ראיתי את התנועה הזאת על כל גולת האמצעים שביתה, תנועה צעירה, מלאאת חיים. מלאא רצון והמלהבת, חכורה נהדרת של אנשים מטורים מאד. קיבלו אותי בחבבות כשליח ראשון מארץ-ישראל. לגבי רוב החברים הייתי כעצם הארץ-ישראלי הראשון שפגשו בחייהם. הפגישה הזאת היחה מאד מלבבת. הרגשתי שיש כלפי איזה רגש של החזקתן. של חיבה, של רצון להיות במחצית. לשאוב חייתה ממני.

כמתוך שבאותה תקופה עדיין לא יכולו אפילו לשאול אותי שאלות, כי לא יכולתי להשיב. לאחר שהות של ארבעה חודשים בטוניה שכרתי את מחסום השפה. זה היה בסמינר הראשון. שהקיף את כל השכבה הבוגרת וחלק משכבת הביניים. סמינר שנומשך כסך-הכל שבוע ימים והתקיים בחופשת החורף. שני דברים נותרו בכתובי מהסמינר. באחד התחננים שקיבלתי כאחור מהארץ מצאתי מודעה אבל על נפילתו של אהרן שטולץ ז"ל. חובר קבוצת הצופים ברחובות שהצטרף למעגל-מרכאל ונפל ליד ביד עסלוג עם ראשיחה של מלחמת העצמאות. לאחר השמחה הגדולה ששמחנו עם התקבל החלטה של האומה המאוחדת ככ"ט בנובמבר. באה הידיעה המעציבה על קרבות וקרבות.

הדבר השני: החברים הכניו שהוצאתי תעמולה כמרכז הסמינר. פירוש הדבר היה שמתחילת הזמן היה עלי להדחף, כלומר כארבע עד חמש שעות יום יום. זה היה המבחן בשבילי. החברים הציעו לי להוצאת בעברית. מנסיוני ידעתי שזה בלתי אפשרי. בסמינר של שבעה ימים לשמוע עברית ארבע שעות מהיום — החברים לא יעמדו בזה. אמרתי שישנן שתי אפשרויות, או שארצה כצרפתי, או שלא ארצה

הארצישראלי הוחרדי שהסתובב בתקופה זאת בצפון אפריקה היה אפרים פרידמן. הוא ביקר בכל ארצות צפון אפריקה בענייני עליה. היו לו קשרים גם עם התנועה. כי כל פעולות העליה ההזונה היו מבוצעות על ידי חברי תנועת דוד. תנועה אחת לא היחה קיימת בצפון אפריקה. במרוקו צריך לא קמה תנועת דוד, אבל החברה הטוניסאית היחה כבר מוגדרת לדוד ואפרים פרידמן גייס את חבריה לצרכים שונים, כגון ריכוז מתנות היהודים שחיתו לעליה באלג'יר.

בטוניה מצאתי חבורה פעילה שמנתה 8-10 חברים, כולם דוברי-עברית. זו היחה אחת ההתעוות הגדולות בשבילי. הם למדו עברית במשך שנים, כאחת מתחנות התנועה, יום יום — שעה עברית.

כמרכז-עברית אז נדיה כהן, אהוד למברנו, עופרה למברנו ואנשים נוספים שהיו בחבורה אשר אחר כך התפלגה מדרור והקימה את השומר הצעיר בטוניה. בעצם השומר הצעיר בטוניה הקים על ידי חברי דוד. בחלקו זה קרה בשל כלכליים אידיאולוגיים ובהלק — בשל מחתים אישיים. מצאתי חבורה נאמנה, פעילה ומסורה וסביבה תנועה לא גדולה, כ־50-60 חברים, מאד נאמנים.

צריך לציין שעול כבוד היה מוטל על כל חבר תנועה. כל אחד הייב היה להקדיש בכל יום שעתיה-שלוש לתנועה וכלל זה לימוד עברית. אפילו הבחורים עמד בקושי במילוי הורישת הזאת. אחת הסיבות להקדמת הפעולות במערך-התנועה היחה ששם רדת היום אף בת לא יכולה להשאיר במערך. כולן, חוץ מפעילים ובנות מאורסות, היו חייבות להיות כבר בבית. לכן כל הפעולות התחילו משעה 18 עד ל-19. התעודון, שהיה בעצם חדר שכוך אצל משפחה ענייה, היה פתוח כל היום. כל חבר שהיה לו זמן פנוי, היה מופיע במערך. היה עוד מעגל-פה מאד כתועה, אפילו בשעת הפסקת הצהרים, היה כל חבר בא ממקום עבודתו למפגש במקום מסויים כרוחב כרי להתחאות עם החברים לשם דקות. היה אמור שלום וחזור לעבודתו. מנהג זה יצר תחושה של סולידריות, של עבודה משותפת.

העבודה שהאקטיבית זיכרה עברית הקלה עלי מאד, זה אפשר לי להתחיל מיד בעבודה. יכולתי להיפגש עם חברי התנועה, כי תמיד היה מישהו ששימש לי כמתורגמן. לא הייתי מאושר מדיד עבודה זו, משום שלא יכולתי להוצות ולשחה עם חברים באופן מפשי. על פיל רוב עסקתי בערכי שירה וריקודים וכמשחקים. אמנם זכרים אלה היו חשובים, אבל היחה הרגשה שאין לי השפעה על החברים. אין לי מוג בלתי-אמצעי אתם, אני יכול לספר להם, להסביר להם. באמצעות החיגום היחה קשה לנהל פעולה מסודרת. המגע היחידי שהיה לי היחה עם האקטיבית, לה נחת מה שיכולתי לחת בעברית, אבל הרגשתי היחה קשה למדי.

נוסף לכל הקשיים עמדה לפני שאלת הוצאות הקיום. אם לומר את האמת הרי זו עובדה שהשליח לצפון אפריקה היה האחרון בסולם הראגות של הלשכה בפריס. במידה היו שלוחים חכיר קיבת צפון אפריקה, היו אלה השליחים שעבדו עם אפרים פרידמן: רפאל חמל, בן-ציון ורבקה-לה כשדן. הם באו במטרה לנסות ולארגן עלייה-נועה במרוקו בנוסח סודית. הם היו אנשי המוסד לעליה ואת הוצאות קיומם קבלו ממני. אני הייתי שליח הקיבתך המאוחד. האמת היא, שמינימוקים שונים

היו הרבה מאד דרישות מחברי התנועה. להוציא את הפעולות הרגילות היום-יומיות, מילאה התנועה תפקיד מרכזי בכל הפעולות הציוניות שנעשו בצפון אפריקה — בעליה, בהברחת עולים ורך גבולות, בהקמת גרעיני הגנה וגם בפעולה הציונית הרשמית כגון הקרן-הקיימת. כמו כן היו חברי התנועה פעילים בכל המוסדות והגופים הציבוריים, הם עמדו לרשות הכלל ועשו כל השליחויות שהטילו עליהם. מי שלא עמד כדרישות התנועה לא יכול היה להמשיך ולהיות בה, לכן נהגו גם להוציא חברים. התפיסה הייתה: אנתוני קארד של מהכנסים, כך חינוכו את ה"גרים" היתה האזינה. לאחר עלייתו של בורגיבה לשלטון הפונקציות של עליה, של הפעלה וכו' — נספחו, אבל התנועה לא שינתה את האופי החלוצי שלה.

כמרוקו נפוצה השמועה בניגוד שיש דרך לארץ-ישראל. לאחר המגעים הראשונים עם השליחים ועם פעילים מקומיים התחילו יהודים לזוז, התחילה זרימה אל עוג'רה גבול מרוקן-אלג'יר. אנשים רבים ירדו להם לשהות כאלג'יר זמן רב. הצרפתית שלא יחזרו אנשים למרוקן. מעין תעודות מעבר ררך אלג'יריה, שהיו חתומות על-ידי המשטרה, כפינול. המשטרה הצרפתית שאמנם ירעה על העליה לא הפריעה, אבל כל שוטור במכס או כנמל היה לאסור כל אדם ולהכניס אותו לבית הסוהר. היו אלה סידורים למחצה. לחץ השלטונות הצרפתיים היה קשה, הם התנגדו להקמת מחנות ואיימו שאם לא נעמד בתנאים שלהם, יסגרו את הגבול. אסור היה לשכן את האנשים בבית מלון אפילו ללילה אחד ואי אפשר היה להעביר את האנשים בניסיעה ישירה מאלג'יר. צריך היה להחזיק אותם כאלג'יר יום-יומיים וכאן עמדה השאלה איפה להחזיק אותם.

התנועה גייסה לכך את ביחידה-הילה היהודית. החודים היו סגורים, אבל המסורונות היו פתוחים. על המדרגות וכמסדרונות ישנו אנשים, נשים וילדים והתנועה התגייסה לעזרתם. כל היס הם האנשים מסחובבים ברחובות ורק כערכ היו מתאספים בבית הקהילה היהודית. המועדון הקטן של התנועה הפך למחסן לתפצי האנשים. גם לעזרה ראשונה ואוכל דאגה התנועה. היא העמידה עצמה לרשות העין הזה. בכל לילה כזה היו באים כ-150 איש ולנים במסדרונות בית הקהילה היהודית. משפחות על לידתן, היה גם מקרה שאשה ילדה על המדרגות. למחרת היו משתללים לשלוח אותם, כי בכל יום היו מגיעות אניות, שלחו אותם למרסיי, בה היו מחנות מעבר והצטרפתם לא הפריעו.

התנועה כאלג'יר הייתה פחות מאורגנת מבחינת החיים התנועיים הפעילים. אבל גם בה הייתה אותה רוח של מסירות. היא הייתה כמקד העליה, כשרות העליה, כל הזמן בפעולה. אחריכך החתילו גם פעולות הגנה, כשהיו גוליים של תקיפת יהודים בערי השדה. כאלג'יר פעלו מטעם המוסד העליה בן ציון ובהקפלה כשדן מקדמה. סיכמו בניינו שאין הגיון שאני אשאר כאלג'יר הכירה, כשעה שהתפקיד החתוך בוחר הוא לחקים את התנועה בכל עיר אלג'יריה. כאלג'יריה הייתה אוכלוסיה יהודית גדולה, מפוזרת בהרבה ערים בריכוזים גדולים של 20-30 אלף יהודים, אבל גם בריכוזים יחוד קטנים של 5000 איש. לכן יצאתי לעיר תשד.

כלל. החברים הסכימו שארצה בצרפתית, אבל פסקו אם הדבר יעלה ביד. החלטתי קשה מאד, היחה זאת באמת חוצפה מצדי להרצות בצרפתית. אבל אחרי ארבעה חודשים החלטתי להיעזר. החברים כמעט התפקעו מצחוק בשל השיגאות שלי. רעמי צחוק מלאו את האולם יחד עם ההקשבה ההדדית. זה גם הפיג קצת את המחנה שלי. הייתי וקוק להפסקות אלה. היציתי לפנייהם על תולדות המפעל ההתשיבותי, על ההגנה והקייבון, כלומר: הבאתי בפניהם את תולדות המפעל הציוני עד לפלמחת העולם השנייה. כל מה שסיפרתי להם היה חדש בעיניהם. הם ידעו על אבות הציונות, על הרצל, זליליבולום. הם הכירו אותם אישים שהיה כחוב עליהם בצמפנות, אבל במתנם התנועתי שלנו היה שטח כור עכורים. כטונים עצמה הייתי חצי שנה ועם בואה של רחל כהן מונג'ום עברתי לאלג'יריה. סוכם או להרחיב את התנועה ולהקים סניפים בכל הערים והעיריות של צפון אפריקה: כטונים, כאלג'יריה וכמרוקו.

לאלג'יריה יצאתי בינואר 1948. חברים מפעילי התנועה כטונים יצאו למרוקו והניחו את היסוד לתנועה המרוקאית, הם הקימו גרעין טוב, וחזרו לטונים. התנועה התחילה להתפתח, יותר מאוחר הגיע השליח הראשון של הקייבון למרוקו. התנועה כאלג'יריה היחה כמובססם כולה על נוער בגילים 15 עד 19 ומנתה כמאה חברים. היו לה סניפים בכמה ערים. מבחינה כספית לא יכולנו לתרשות לעצמנו יותר מבקור חד-פעמי ובהזדמנויות, כאשר חברים מן התנועה היו מגיעים לטונים, עיר הבירה, היינו נפגשים איתם לשם כבוד עניני התנועה ולשם הכנת תוכנית עבודה. בדרך כלל הם היו מצילים כל רגע, כדי להדריך כטונים.

קשה מאוד לנקב במספרים. התנועה היחה רק כראשיתה, צעודה היו חוזרים. אומנם לא היה לה אופי מחותני, אבל גם לא לגאלי. זאל לא היחה תנועה לגאליה רשומה לפי החקונות הצרפתיות של המקום. התנועה נהרה מעודן פירסום. החשש מפני היהודים היה גדול יותר מאשר החשש מפני השלטונות הצרפתיים. היחה זאת תקופה של מחחות מסוימות בין השלטונות הצרפתיים לבין הערכים, והיהודים מצאו עצמם בין הפטיש והסדן. הם חששו מאד שכל פעולה במסגרת יהודית, שלא תמצא תן בעיני הצרפתים וגם לא בעיני הערכים. עלולה להיות גורם אנטי-יהודי. לכן לא ראו כעין יפה את הפעילות הציונית.

היחה חתונות גם מצד ההורים. החברים נחלו מאבקים אחרים, או שפעלו כמחתרת כדי שההורים לא ידעו על מעשיהם. כל זה הקשה עלינו מאד, גם המועדונים לא היו רשומים על שם דורר. התנועה כטונים הכיתה קשה מאד על ידי הפילוג. הפילוג נסל, למעשה, את האקטיבה ההוחרקה, המבונות יותר הם הצליחו לספח אליהם חלק מחברי התנועה. אבל צריך לציין, שכשתחזרו החברים מהסמינר העולמי של דורר באיטליה, שקימה התנועה את עצמה, אופיה השתנה במקצת. היא נעשתה יותר עממית. אם קודם האקטיבה היחה הגורם הרומינטי והרגש הושם על האכנות ובמידה מסוימת זולל בכמות, הרי שאחרי הפילוג חדרה התנועה לשכבה העממית וכיתה את עצמה כתנועת נוער קלאסית, שבה שכבה כוגרת ושכבה צעירה.

את הסניפים כחלמנסן, בכל-עמס ובארואן.

בארואן הייתה קהילה יהודית גדולה. הכסיס לתנועה בארואן היו חברי בית"ר לשעבר, התנועה החדשה שהייתה קיימת בהשפעת היילים יהודים מאמריקה שתנו באנגליה בזמן מלחמת העולם השנייה ובתוכם, כנראה, גם כמה חברי בית"ר, אשר ארגנו מערעון בת"ר. במערעון היו בחורים צעירים בעלי השקפות קומוניסטיות. כי אחרי מלחמת העולם השנייה רבו הנטיות השמאליות. מצאתי צ'רף של בית"רים צעירים בעלי השקפות אקטיביסטיות מצד אחד ומצד שני בעלי השקפות סוציאליסטיות, מאד שמאלניות.

לחבורה קטנה כזאת היברתי סמינר כמלון שלי. לאחר ששלטתי כבר בצרפתית, הצלתי להשתמש בתעודת הזהות הצרפתית. הלחתי במלונות. המלונות מצאו שקט, והייתי מזמין לשם חברים. בדרך כלל הייתי מחליף מלונות. פשריציני לנהל שיחה יותר רצינית היינו יצאם לטייל אל מחוץ לעיר. כזה היה נוסח העבודה הבעייה הייתה תמיד לארגן את החוליה הראשונה, אותה קבוצה של שלושה, ארבעה, חמישה חברים, שידעה שהם נאמנים לך, ושאתה יוכל לסמוך עליהם גם לאחר שאתה עוזב את המקום.

אין כל ספק שדורר היחה התנועה הראשונה בטוניס. היא התחילה ב-1944. זה היה ידוע בצפון אפריקה כולה. גם כאשר התחילה תקופת המחתרת במרוקו, עצב העובדה שהיינו התנועה הראשונה קבצה שם כלשהו בתודעתו של הנוער, השם זרזו היה משדה מוכר.

היה קשר תמידי בין סניפי התנועה בשלוש הארצות. בפברואר 1948 התקיים סמינר צפון אפריקאי של פעילים על יד אלג'יר וכפעם הראשונה הגיעו חברים ממרוקו ומטוניסיה, ומסניפים שונים באלג'יריה. היו בסמינר נציגים של עשרה סניפים משלוש הארצות. הסמינר הזה, שבו השתתפו היו בעצם סמינר זרזו הצפון אפריקאי הראשון. אחו כך היו מפגשים נוספים. בתנאים הכספיים של אותה הזמנים, לא היו יכולים להיחזק מפגשים רבים באלה. נחתן היה לכל היחיד לממן נסיעה של איש אחד או שניים, וגם זה היה כמעט מעל לכל אפשרות. ידוע לי שאחר הסמינר הראשון הנוכח היה נהוג לקיים פעם בשנה סמינר צפון אפריקאי כללי — סמינר הפעילים, בהשתתפותם של כ-25-30 חברים. מחלפלי בתפקיד היה משה רימון מג'נוסטר.

לסיכום — כמה הבהרות לאופי התנועה ואופי העבודה היים-יומית בה. בשלבי הבראשית, היו הבדלים בין הסניפים באלג'יריה לבין סניפי טוניס. בטוניס היחה תנועה יותר ותיקה, יותר מנוכשת, יותר מאורגנת. לעומת זה חברי התנועה באלג'יריה היו יותר כמרכז ההתחדשות של העליה ומאוחד יותר גם בפעולות ההגנה, משום שבאלג'יריה לא היו ארגוני יהודים קיימים יותר על מני לסמוך אפשר להגיד שהתנועה מילאה באלג'יר בתקופה של 1947-1948 תפקיד, אולי חיוני יותר מאשר התנועה בטוניס, אם כי האקטיבה הטוניסאית היחה בעצם נשאת

התחלתי להקים סניפים בקונסטנטין. בסתיו, בארואן, בתלמנסן, סוירי, בכל-עמס ובמקומות אחרים. עבודתי באופן שיטתי ממקום למקום. ריכזתי סביבי חבורה של בחורים, ארגוני סניף, הנחתי יסודות ראשוניים, סמינר למדריכים, לימתי שירה וריקודים וגם נחתי שיעורי עברית. הבאתי איתי לכל מקום ספרים, הקמתי ספרייה בסיסית. ערכנו תכנית עבודה, קשרתי את האנשים עם אנשי ההגנה ועם פעילי העליה.

בעצם היה בן-ציון הראשון שקיבל מיני והוראה להקים את ארגון ההגנה. לא היה לו שום כסיס אחר, פרט לחברי דורו. אפשר לומר, שהגורעין הפעיל, המייסד, המפקד-המבטם לאנמקן התגבט בני מניפי דבר. אם כי גם אנתנו לא היינו לינאליים, אבל היינו תנועת נוער. יכולנו, לפחות, להופיע בתור תנועה נוער צופית, לכן שישמשו כסיי לפעולות ההגנה.

זו היחה עבודה מאד לא שגרתית. את הכל היה צריך להקים מן היסוד ובודד לא רגילה. ערב הקמת מדינת-ישראל היה בחור לי שתפקידי לא מוגבל רק לעבודה בתנועה, בעליה ובהגנה. ראיתי את תפקידי להביא את היהודים למודעות יהודית, לקשר עם מדינת-ישראל. המחת באופולסיה היהודית היה רב, היחה ציפיה למאורע הגדול, שכולם נולקו בה. בין אם היו ציונים ובין אם היו לא ציונים כמרבית האנשים, כמובן שהיה גם חלק אנטי ציוני. הרגשתי את עצמי בין היהודים כשגוריה הראשון של מדינת-ישראל שעדיין לא קמה. כך גם קיבלו אותי. לא בהתפתות פומביות, כי הייתי בלתי ליגלי, אבל הומוני לבתים אליהם באו כל המי נמי של העיר, נתקבלתי כמשכנשגורירי ישראל, השחזלתי לגבש את ההתלהבות הזאת, לחת לה משמעות. ניסיתי להסביר להם את המצב מבלי שידעתי מה בדיוק קורה בארץ. אבל אמרתי להם שיום הברחת המרינה היה יום קשה, יבוחרתי אותם על המלחמה. מלחמה ישראל-ערב, מלחמה עם צבאות ערב ולא רק עם כנופיות, הם מצדם דיכרו אתי על הפחד שלהם, על החשש לפרעות. רמזתי להם שגם בנושא הזה אנחנו מטפלים, מנסים להקים כוחות אשר בכל מקרה יגנו על הנישואות היהודיים מפני פורעים. בקונסטנטין ארגנו הגנה עם עמדות ב-15 במאי היו מוצבות עמדות בגיטו היהודי ועל השכונה היהודית מחוץ לקונסטנטין שמר משמר של ההגנה. היו אנשים מגריסטים עם מעט נשק. ניסינו לקשור קשרים גם עם השלטונות הצרפתיים. שאם יהיה צורך להעסיקם שהתוא העזרה בזמן ושלל יסמכו על השוטרים המקומיים שהם כרוכים ערכים.

את רוב הפעולות הייתי עושה בלילה. ביים לא הייתי יוצא לרחובות, הייתי משיג לי חדר בחצר ששימש כמפקדה שלי. אליי הייתי מזמין את החברים לפעולות תנועתיות ואת היהודים האחרים לשיחות ברור. בכל מקום עמד לעזרתי אחד החברים.

היו לי קשיים רבים. בקונסטנטין, למשל, חזרתי יום אחד אל הבית שלי והנה בתחת האוטובוס חיכה לי בן המשפחה והציע לי שלא לחזור הביתה, כי עומדים שם בלשים מאז הבוקר ושואלים אם האישי עדיין ישנו. החלטתי מיד להסתלק לאלג'יר הכירה. ומאלג'יר לעיר אחרת. בדרך זו יצאתי לאזור אוראן והקמתי

והעליה ממנה פסקה וצריך היה להמשיך את התנועה החינוכית-הארגונית. התנועה החינוכית-הארגונית לא נמשכה כממרים כפי שצריך היה להיות. יכול להיות שזאת היא אמת הסיבות שכאשר באו הועזזעים על היהדות הזאת, היא לא עלתה לישראל אלא נשארה בצרפת.

השליחות הפעילות הציונית היהודית בצפון אפריקה כולה. בזמן של מבצע מיוחד היו פונים לגייה שתעמוד בראש המבצע. האקטיבה הטוניסאית עשתה אמנם שליחויות רבות בכל צפון אפריקה. הדגם שלהם התקבל בכל צפון אפריקה: התנועה — זה בית. מניין בית שני לאדם, בית לכמה שעות בינם. התנועה דרשה זאת מהחבר בית, והחבר הגויש זאת. הוא היה ישן ואוכל בבית היהודים שלו, היה הולך לבית הספר או לעבודה, אבל סודי היום שלו כלל גם את השעות שבתן היה בא למעמדו. למעמדו בא לא דווקא מפני שבשעה יעורה הייתה איוו שהיא פעולה, הוא בא למעמדו בשעות הפנאי שלו, מרגע שגמר את יום עבודתו ועד הערב. בערבים לא יבולגו לקיים שום מעולה, אבל בשעות אחר-הצהריים המועדון היה הומה. בשעות אלו הייתה שיחה או שיעור עברית, פעולה עיונית או ריקודים. כמעמדו היו מארגנים כל הפעולות הציוניות הכלליות, וגם פעולות מיוחדות.

חברי התנועה היו מצויים לצאת בחוליות למפגשים לערי השדה בשליחות והגנה או העליה, לאו דווקא החברים המרכזיים. כאשר הייתה פעולה בהיקף יותר גדול, פעולה דחופה, היו זקוקים למספר יותר גדול של חברים. החברים היו יוצאים לנסות ולארגן את הנוער היהודי כי מטרת התנועה הייתה להקיף את הנוער היהודי במהירות המירבית.

חלומה של התנועה בצפון אפריקה, שלקראתו גם הורכבו אותה, היה להיות תנועת נוער כדוגמה החלוץ הצעיר הפולי. תנועה מאורגנת, המקיפה את רוב הנוער. הציוד היה למשך לשורות התנועה את הנוער וגם אם הוא לא יצטרף למעמדו, להביא אותו לחודשה ציונית תלוצית וכך לתוך אותו לעליה. לכן היו מתגלמות יוזמות חדשות וזה גם מה שיצר את האווירה המשיחית בתוך התנועה. אולי משום שהתקופה הייתה משיחית.

המטרה הייתה לכבוע במשך שנתיים-שלוש דברים שהשכל הישר לא העלה על הדעת שהם ניתנים לכיבוע. להוציא את המוני הנוער היהודי, עד 50,000 בני נוער לארץ, מהר ככל האפשר.

היו בין הנוער כאלה שלא הבחינו בין תפקידים השייכים באופן ישיר לתנועה ותפקידים ששייכים לגופים אחרים, הם ראו את עצמם חברי דור, כלומר, גם חברי ההגנה וגם פעילי עליה ועשו פעולות כשטחים שונים על דעת עצמם, רק לאחר מכן היו מוריעים על ביצוע הפעולה.

החברים הפעילים הרגישו שהם אינם יכולים לשכת הרכה זמן במקום, שיש להם פה שליחות לעשותה, שכל זמן שהם יושבים במקום עליהם לעשות ולמהר לעלות לארץ-ישראל. הם טענו: "אני עשיתי את שלי, אני רוצה לעלות, להגשים". המאבק עם החברים היה לעתים קשה מאוד, כי אנתוני, דווקא מתוך הראיה המשיחית הכללית הזאת, היינו מעוניינים שחברים בעלי הכרה ישארו, מפני שבאמת חשבנו שצעלית במהירות לארגן יותר וכי נוער. כמוכן שכל זה קיבל הפנית החל מסיומה של מלחמת השתהור. הגורמליציה המסויימת, כאשר מדינת ישראל כמדינה שקיפה בכעות קליטה של גלויות שלמה שבאו לארץ, הוזנחה במידה מסוימת את החידות שבת היתה עליה פורצת, וכך קרה שיהדות צפון אפריקה לא זזה

א.י. 100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

שלחות לגולה 1945-1948

1989

יד שבנקין
בית לוחמי הגיטאות
הוצאת הקיבוץ המאוחד